

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้ทรัพยากรถูกทำลายอย่างต่อเนื่องเพียงเพื่อสนองความต้องการของคนเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ต้องเรียนรู้วิทยาการและการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ ๆ การศึกษาในอดีตจากพ่อแม่และชุมชนในสังคมเกษตรแบบพออยู่พอกินที่ด้วยระบบการศึกษาสมัยใหม่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าระบบการศึกษาใหม่มีหลักการที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อเยาวชนรุ่นใหม่ไม่น้อย ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ตลอดจนการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี แต่ในโลกแห่งการปฏิบัติและโลกที่เป็นจริงอาจไม่เป็นไปดังที่วางไว้ แม้ประชาชนไทยส่วนใหญ่จะเชื่อว่าการศึกษจะทำให้ลูกหลานของพวกเขามีโอกาสหางานได้ดีขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ก็มีประชาชนอีกจำนวนไม่น้อยที่เริ่มตั้งข้อสงสัยต่อประโยชน์ของการศึกษา เมื่อพบว่าลูกหลานไม่สามารถหางานดี ๆ ทำได้ คุณลักษณะที่พึงมีกลับกลายเป็นคนหยิ่งโหยง การปฏิเสธอาชีพดั้งเดิมของครอบครัว หรือยังมีการศึกษาสูงยิ่งก่อปัญหา เช่น การใช้จ่ายสุร่ยสุร่าย มั่วสุมทางเพศ และพาดตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ส่งผลต่อการเป็นภาระแก่พ่อแม่และสังคม

ปัจจุบันคนไทยมีระดับการศึกษาสูงกว่า เมื่อ 40 - 50 ปีที่แล้วมาก (มีคนจบปริญญาตรีแล้วประมาณ 1.5 ล้านคน และมีนักศึกษาระดับอุดมศึกษาอยู่อีก 1.5 ล้านคน) คนส่วนใหญ่มีโอกาสได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นจากเมื่อก่อน แต่สิ่งที่ยังคงเป็นคำถามในสังคม คือทำไมทั้งเศรษฐกิจการเมืองและสังคมไทยกลับยังมีปัญหามากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาด้านศีลธรรมจริยธรรม เทียบกับในอดีตซึ่งมีการลงทุนและการจัดการศึกษาสมัยใหม่น้อยกว่าในปัจจุบัน ในปี พ.ศ.2540 มีผู้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนทั่วประเทศ 14.65 ล้านคน และมีนักเรียนนักศึกษาเข้ารับการศึกษานอกระบบโรงเรียนอีกประมาณ 5 ล้านคน และคนที่ต้องเกี่ยวข้องกับทำให้บริการและรับบริการการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ครูผู้สอน ผู้ปกครอง หรือสื่อสารมวลชนรูปแบบต่าง ๆ คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 1 ใน 3 ของประชากร รัฐบาลใช้งบประมาณปีละเกือบ 1.8-1.9 แสนล้านบาท หรือราว 1 ใน 5 ของงบประมาณประจำปีซึ่งมาจากภาษีของประชาชน (ศูนย์สารสนเทศทางการศึกษา สกศ. การลงทุนทางการศึกษาของประเทศไทย พฤษภาคม 2540 : 2fellows@usa.net) การศึกษาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ผู้เสียภาษีไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม การศึกษาจะดีหรือไม่ดีมาน้อยเพียงไร แค่นั้น ส่วนหนึ่ง

จึงขึ้นอยู่กับ การเอาใจใส่ของประชาชนทั้งการจัดสรรงบประมาณการศึกษา และการให้บริการทางการศึกษาอย่างไร จะเห็นได้ว่าการศึกษาไม่ใช่เป็นเรื่องของรัฐบาล และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของชุมชนและประชาชนทุกคนที่ต่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

โรงเรียนและชุมชนจึงมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อีกทั้งโรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของชุมชนที่มีบทบาทต่อสังคม เนื่องจากถูกคาดหวังจากประชาชนว่าเป็นสถานที่ที่ผลิตเยาวชนให้มีความรู้ควบคู่กับจริยธรรมที่พึงประสงค์ ในอดีตโรงเรียนและบุคลากรทางการศึกษา (ครูและผู้บริหาร) มักเป็นบุคคลอันดับต้น ๆ ที่ประชาชนขอคำปรึกษา ปัจจุบันภาพเหล่านั้นกลับเลือนรางลงไปเรื่อย ๆ การผูกสัมพันธ์ระหว่างกันมีน้อยลง ระดับความสัมพันธ์เป็นไปอย่างห่างเหิน โรงเรียนจึงเป็นเพียงสถานที่ที่ให้ความรู้ของลูกหลานเท่านั้น มากกว่าความรู้ลึกซึ้งของความเป็นเครือญาติที่เอื้ออาทรและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนจึงมีหน้าที่สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมสร้างความรู้สึกว่าเป็นโรงเรียนเป็นของเขา เพื่อประโยชน์ของเขา กลุ่มคนในชุมชนที่โรงเรียนจะต้องเกี่ยวข้อง และพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดี ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา คณะกรรมการสถานศึกษา และส่วนราชการที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบในการส่งเสริมและสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อสถาบันและกลุ่มคนเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2535 : 3)

ศิลป์ชัย ผลกล้า (2540 : 13) ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหมายถึงการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อที่จะแลกเปลี่ยน ช่วยเหลือประสานงานกัน อันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดี ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะได้รับซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญจึงได้กำหนดให้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเป็นหน้าที่หนึ่งที่ครูและผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติ สมพร สุทัศนีย์ (2525 : 131-135) ได้กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2 วิธีหลักคือ การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชนและการนำชุมชนเข้ามาสู่โรงเรียนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบและเป็นเจ้าขององค์กร อันจะก่อให้เกิดความร่วมมือทางการบริหาร

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 รวมทั้งผลการวิจัยต่าง ๆ ทำให้ทราบว่า การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษามีปัญหาและอุปสรรคไม่น้อย เท่าที่ผ่านมามาสถานศึกษาและชุมชนต่างได้รับการเอาใจใส่ซึ่งกันและกันค่อนข้างน้อย อาจเป็นเพราะเหตุปัจจัยที่หลากหลาย เช่น การไม่เห็นความสำคัญของ

การให้ความร่วมมือระหว่างกัน ไม่สนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ผู้ปกครองมีความเห็นด้านการจัดการเรียนการสอนไม่ตรงกัน ในปัจจุบันปัญหาที่กำลังประสบอีกประเด็น คือ ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งส่งผลซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเนื่องจากชุมชนเกิดความไม่ไว้วางใจหน่วยงานของรัฐ รวมไปถึงโรงเรียน จึงก่อให้เกิดปัญหาต่อความไม่มั่นคงของสถานศึกษา บุคลากร และนักเรียน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าปัจจุบันการปฏิบัติด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 ซึ่งประกอบด้วย 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอนาทวี อำเภอจะนะ อำเภอเทพา อำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอสะเดา จะแตกต่างจากการศึกษาที่ผ่านมาเช่นไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 ตามตัวแปรต่อไปนี้คือ ประสิทธิภาพการดำรงตำแหน่ง วุฒิการศึกษา ขนาดสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน สถานที่ตั้งของสถานศึกษา และภาวะผู้นำด้านชุมชน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้ามีความสำคัญอย่างน้อย 2 ประการคือ

1. ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 สามารถนำผลการศึกษาค้นคว้าไปปรับปรุงและพัฒนางานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการวางแผนและการสนับสนุนการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 ภายใต้ 4 องค์ประกอบ (สมเจตน์ ไชยเมือง 2548 : 13 – 14) ประกอบด้วย

- 1.1 งานวิชาการ
- 1.2 งานงบประมาณ
- 1.3 งานบริหารงานบุคคล
- 1.4 งานบริหารทั่วไป

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาระดับช่วงชั้นที่ 1 และระดับช่วงชั้นที่ 2 ใน 5 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเทพา อำเภोजะนะ อำเภอนาทวี อำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอสะเดา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าว จากจำนวน 194 โรงเรียน การเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับการค้นคว้าโดยการใช้ตารางอัตราส่วนของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan 1970 อ้างอิงจาก นิภา เมธาวีชัย 2542 : 52) แล้วใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย โดยวิธีจับฉลาก ได้กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัย จำนวน 132 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ สถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่

3.1.1 ประสบการณ์การดำรงตำแหน่ง

3.1.1.1 ต่ำกว่า 10 ปี

3.1.1.2 ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

3.1.2 วุฒิการศึกษา

3.1.2.1 ปริญญาตรี

3.1.2.2 สูงกว่าปริญญาตรี

3.1.3 ภาวะผู้นำด้านชุมชน

3.1.3.1 มาก

3.1.3.2 ปานกลาง

3.1.3.3 น้อย

3.1.4 ขนาดสถานศึกษา

3.1.4.1 สถานศึกษาขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน

3.1.4.2 สถานศึกษาขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 300 คนขึ้นไป

3.1.5 สถานที่ตั้งของสถานศึกษา

3.1.5.1 ตั้งอยู่ในชุมชน

3.1.5.2 ตั้งอยู่นอกชุมชน

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 ภายใต้อำเภอ 4 องค์ประกอบ ได้แก่

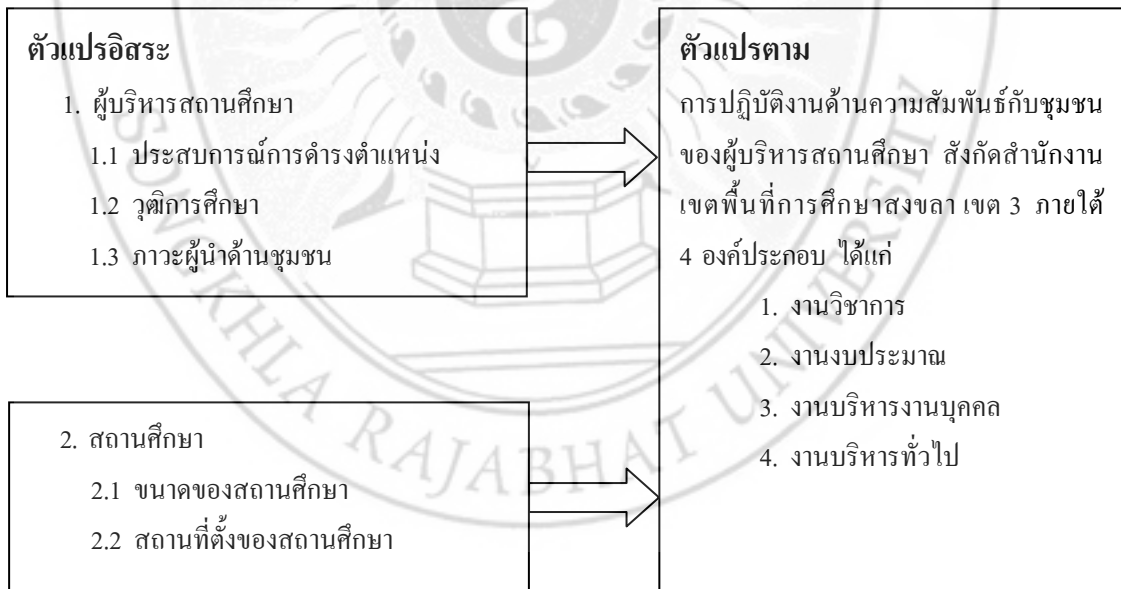
3.2.1 งานวิชาการ

3.2.2 งานงบประมาณ

3.2.3 งานบริหารงานบุคคล

3.2.4 งานบริหารทั่วไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 ที่มีประสบการณ์การดำรงตำแหน่งต่างกัน ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนแตกต่างกัน
2. ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนแตกต่างกัน
3. ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 ที่มีภาวะผู้นำด้านชุมชนต่างกัน ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนแตกต่างกัน
4. ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 ที่สถานที่ตั้งของสถานศึกษาต่างกัน ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนแตกต่างกัน
5. ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 ที่มีขนาดสถานศึกษาต่างกัน ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนแตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน หมายถึง กิจกรรมในการกิจการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน หมายถึง การดำเนินงาน และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในห้วงค์ประกอบคือ งานการบริหารชุมชนด้านต่างๆ งานการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน งานเกี่ยวกับ กรรมการศึกษา งานการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ งานการจัดตั้ง กลุ่มชมรม สมาคม มูลนิธิ งานการประชาสัมพันธ์
3. งานวิชาการ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทุกอย่างภายในโรงเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยผู้บริหารและครูร่วมกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ
4. งานงบประมาณ หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินสำหรับไว้ใช้จ่ายในการบริหารของโรงเรียนรวมทั้งการควบคุมการดำเนินงานทางการเงินให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตั้งแต่ เรื่อง การรับ การเบิกจ่าย การเก็บรักษา การนำเงินส่งบัญชีโรงเรียน การตั้งฎีกา เบิกเงินอุดหนุนสำหรับโรงเรียนที่ได้รับอุดหนุน และการจัดงบประมาณของโรงเรียน

5. งานบริหารงานบุคคล หมายถึง ภารกิจที่เกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนของชุมชนอย่างเป็นทางการที่จะเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือให้ความคิดเห็นในการดำเนินงานของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ

6. งานบริหารทั่วไป หมายถึง กระบวนการสำคัญที่ช่วยประสานส่งเสริมและสนับสนุนให้การบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

7. งานการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ หมายถึง การดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

8. งานการประชาสัมพันธ์ หมายถึง วิธีของสถาบันอันมีแผนการ และกระทำต่อเนื่องกันไปในอันที่จะสร้างหรือให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประชาชนเพื่อให้สถาบันกับกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจ สนับสนุนให้ดำเนินงานเกิดประโยชน์ และได้ผลดีสมความมุ่งหมาย

9. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษาช่วงชั้น 1-2 ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ รวมทั้งผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าว

10. ช่วงชั้นที่ 1 หมายถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

11. ช่วงชั้นที่ 2 หมายถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

12. โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา

13. ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกัน มีส่วนสำคัญของชีวิตต่างๆ ไปอย่างเดียวกัน มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน ลักษณะการประกอบอาชีพคล้ายกัน

14. พื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3 หมายถึง หน่วยงานราชการทางด้านการศึกษารับผิดชอบดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 อำเภอในจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย อำเภอจะนะ อำเภอเทพา อำเภอนาทวี อำเภอสะเดา และอำเภอสะบ้าย้อย

15. ภาวะผู้นำ หมายถึง ศิลปะในการจูงใจคนให้กระทำตามในสิ่งที่ผู้นำปรารถนา โดยที่ผู้ตามเต็มใจและมีความสุข เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในสิ่งที่ผู้นำปรารถนา โดยผู้วิจัยทำการกำหนด 3 ระดับ คือ ระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย